

<https://www.aftabekherad.ir>

An Introduction to the Security Discourse of the Islamic Republic of Iran; Infrastructures and Functions

Ahmad Abedi

PhD in Philosophy, University of Tehran

Received: 2016/06/01

Accepted: 2016/06/13

Abstract

The view of security is inherently discursive and based on the theoretical and intellectual structure that governs political systems or national territories. Political structures, by choosing specific approaches or distinct security systems, are trying to create a model of security relations and relationships that is consistent with the chosen theoretical system. The Islamic Republic of Iran is also trying to organize its security structure by emphasizing religious foundations, values, and foundations derived from them. In the Iranian security discourse, the approaches and efforts of the main leaders and policymakers - who have played a fundamental role in theorizing and ideating - have attempted to define and conceptualize security at different individual, social, and transnational levels in a way that, while conforming to the foundations of belief and the structure of religious knowledge, presents a model that includes the goals, interests, and interests of the country and, at a higher level, creates infrastructures, resources, and foundations that can properly protect and safeguard the country's security authority. Security, from the perspective of the Islamic Republic's discourse, is a foundation that has a comprehensive structure and covers all areas and realms of social life. The purpose of this article is to explain the dimensions, infrastructures, and epistemological foundations of this discourse based on the views of Imam Khomeini (RA) and the Supreme Leader.

Keywords: Security, Security Authority, Safe Place, Negative Security, Positive Security, Islam, Religious Discourse

مقدمه‌ای بر گفتمان امنیتی جمهوری اسلامی ایران؛ زیرساخت‌ها و کارکردها

احمد عابدی^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۳/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۳/۲۴

چکیده

نگاه به امنیت ماهیتاً امری گفتمانی و مبتنی بر ساختارنظری و فکری حاکم بر نظام‌های سیاسی و یا قلمروهای ملی است. ساختارهای سیاسی با انتخاب رویکردهای خاص و یا نظام‌های امنیتی متمایز، درتلاش‌سند هدلی از روابط و مناسبات امنیتی را پدید آورند که با نظام نظری انتخاب شده انطباق داشته باشد. جمهوری اسلامی ایران نیز با تأکید بر مبانی دینی، ارزش‌ها و بنیان‌های برآمده از آن در تلاش است ساختار امنیت خود را سامان بخشد. در گفتمان امنیتی ایران، رویکردها و تلاش‌های رهبران و سیاست‌گزاران اصلی - که نقش بنیادینی در تئوری‌سازی و ایده‌پردازی داشته‌اند - تلاش شده است امنیت در سطوح متفاوت فردی، اجتماعی و فراملی به گونه‌ای تعریف و مفهوم‌سازی شود که ضمن انطباق با مبانی اعتقادی و ساختار معرفت دینی، الگویی را ارائه نماید که متضمن اهداف، منافع و مصالح کشور بوده و در سطح بالاتر، زیرساخت‌ها، منابع و بنیان‌هایی پدید آید که بتواند به درستی از مرجع امنیت کشور حراست و صیانت نماید. امنیت از نگاه گفتمانی جمهوری اسلامی بنیانی است که ساختی فراگیر دارد و تمامی عرصه‌ها و قلمروهای زندگی اجتماعی را تحت پوشش قرار می‌دهد. تبیین ابعاد، زیرساخت‌ها و بنیان‌های معرفتی این گفتمان بر مبنای نظرات امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری، از جمله اهداف این مقاله است.

کلیدواژه‌ها: امنیت، مرجع امنیت، مقام امن، امنیت سلبی، امنیت ایجابی، اسلام، گفتمان دینی

^۱. حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر احمد عابدی، دکتری فلسفه دانشگاه تهران

مقدمه

واژه «امنیت» در آیات شریفه قرآن و روایات مکرراً و با معانی گوناگون و در قالب مفاهیم متعدد به کار رفته است. تبیین معنا و مفهوم این کلمه و بیان ضرورت امنیت در زندگی فردی و اجتماعی و توضیح ابعاد، ارکان، مرجع، مقومات، موانع و اقسام امنیت به ویژه از دیدگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی، نشان‌دهنده رویکرد جمهوری اسلامی به مسأله امنیت و اهمیت آن است. اگرچه امنیت در جهان کنونی برای بشر اهمیتی مضاعف یافته است، اما تاریخ بشریت گویای این واقعیت و حقیقت اجتناب‌ناپذیر است که امنیت زیرساخت و بنیان اصلی جهان بشری به شمار می‌رود. امنیت است که مقدمه تلاش، پویایی، همکاری متقابل و معاضدت و هم‌افزایی گردیده و انسان‌ها را وارد پویایی منسجم و هماهنگ می‌نماید. امنیت است که منشاء کسب آرامش و سکینه درونی انسان‌ها برای تحقق اهداف، استعدادهای درونی، شکوفایی و تعالی بوده و عامل رشد، پیشرفت، دستیابی به علوم و کسب معرفت نسبت به خویشتن، خالق هستی و جهان پیرامونی و تمامی مقرراتی که بر آن مستولی است می‌گردد. اساساً فلسفه حیات و هستی اجتماعی بشر بدون ایجاد ثبات، پایداری و استحکام در روابط که تماماً منوط به بهره‌مندی از امنیت درونی و بیرونی است قابل حصول نیست. نگاه به امنیت در جهان کنونی تنها از منظر یک نیاز و الگوی درون‌ساختی مورد توجه نیست، بلکه امنیت زیرساختی است که تمامی عرصه‌های زندگی اجتماعی، متأثر از استحکام و پایداری آن است. از نگاه دیگر امنیت یک سازه گفتمانی است که بر بنیان‌های نظری و معرفتی استوار است که متأثر از نظامات فکری، اعتقادی بوده و بر پنداشته‌های اساسی از انسان، جهان و جامعه ابتناء دارد. آنچه امروزه منشأ تعارضات و تضادهای گوناگونی است، تنها متأثر از تضادهای ناشی از منافع متفاوت و متعارض نیست، بلکه زیرساخت‌های فکری و گفتمانی است که انگیزش‌ها و الگوهای فکری را در صنوف متفاوت و تقابلی تعریف و دسته‌بندی می‌نماید. از نگاه دینی امنیت یک بنیان اساسی برای کسب معرفت، آگاهی، صفات و مختصات است که رشد و تکامل انسانی و مسیر او را به سوی تعالی تسهیل می‌نماید. تبیین نظری امنیت از منظر گفتمان دینی و گفتمان انقلاب اسلامی که در کلام، رویکرد و نگرش امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری تجلی دارد، می‌تواند گامی اساسی در تحلیل گفتمانی امنیت از نگاه دینی باشد. این گزارش تلاش دارد این مبانی را با اتکاء به آیات الهی، دیدگاه‌های حضرت امام خمینی (ره) و به ویژه از منظر مقام معظم رهبری مورد بحث و بررسی قرار دهد.

۱- واژه‌شناسی «امنیت» در لغت و اصطلاح

بسیاری از لغویین گفته‌اند: امن به معنای اطمینان، آرامش قلب و ضد خوف و ترس است^۱ و گفته‌اند به همین معنا در قرآن مجید نیز به کار رفته است.^۲ آرامش و آسودگی، در امان بودن و بیم نداشتن، طمأنینه، عدم خوف معناهای کلمه «امنیت» است.^۳ وقتی به شخصی گفته می‌شود «لک الأمان» یعنی به تو امان دادم. مقصود این است که به تو امنیت داده و دیگر هراس و نگرانی نداشته باش.^۴ اما معنای اصطلاحی کلمه «امنیت» در علوم اجتماعی و علوم سیاسی بسیار نزدیک به همین معنای لغوی آن است، امنیت به معنای عدم خوف گاهی برای فرد است و گاهی برای جامعه. عدم انتظار ناگواری، وجود آرامش روحی و اعتماد و اطمینان داشتن – که رکن اصلی معنای امنیت است – در همه اقسام امنیت (فردی، اجتماعی، ملی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی) وجود دارد.

ضمناً باید توجه داشت که کلمه «امنیت» همانند بسیاری دیگر از کلماتی که در علوم انسانی به کار می‌روند، چون از مفاهیم اعتباری بوده و جنس و فصل حقیقی ندارند، قابل تعریف نیست. از طرفی کلمه «امنیت» با تهدید کاملاً مرتبط است و از آنجا که سطح تهدیدات متفاوت است و از طرفی انسان‌ها نیز از جهت ترسو یا شجاع بودن نسبت به احساس اطمینان و عدم ترس و خوف متفاوتند، لذا معنای دقیق برای «امنیت» نمی‌توان ذکر کرد ولی آنچه ذکر شد می‌تواند یک معنایی از این کلمه را به ذهن نزدیک نماید. همچنان که اگر مفهوم «امنیت» قلیل تبیین دقیق نیست ولی هر کس در درون و فطرت خود آن را می‌یابد. به عبارت دیگر امنیت یافتنی و احساس کردنی است نه توضیح دادنی. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «وجود نیروی انتظامی باید احساس امنیت را در مردم به وجود آورد».^۵ از این کلام، روشن می‌شود که ایشان امنیت را یک امر احساسی دانسته که هر کس باید در درون و وجود خود آن را حس کرده و آن را دریابد و نیز می‌فرمایند: «مهم‌ترین مشکل برای یک کشور وقتی به وجود می‌آید که... مردم احساس امنیت نکنند».^۶ البته گاهی انسان امنیت دارد ولی به آن توجه ندارد و غافل است که در امنیت زندگی می‌کند، مثل ماهی که داخل آب است ولی به آن توجه ندارد. «امنیت مقوله‌ای است که هم کاملاً واقعی، ملموس و هم بسیار گسترده است. وقتی امنیت وجود دارد ممکن است کسی آن را احساس نکند مثل سلامتی که وقتی هست شما آن

۱. «لسان العرب» ج ۱۳، ص ۲۱؛ «معجم مقاییس اللغة» ج ۱، ص ۱۳۳؛ «المصباح المنیر» ص ۲۴؛ «القاموس المحیط» ص ۱۵۱۸
۲. مثل سوره التین، آیه ۳؛ سوره آل عمران، آیه ۱۵۴؛ سوره انفال، آیه ۱۱؛ سوره دخان، آیه ۵۱؛ سوره ابراهیم، آیه ۳۵؛ سوره بقره، آیه ۱۲۵؛ سوره قصص، آیه ۳۱. برخی از نویسندگان ادعا کرده‌اند کلمه امنیت و مشتقات آن بیش از هشتصد مرتبه در قرآن مجید به کار رفته است. «اثر الايمان في تحقق الامن» نادیه بنت عبد العزيز، ص ۲۲.
۳. «فرهنگ فارسی معین»، ص ۳۵۲؛ «فرهنگ عمید»، ص ۲۳۳
۴. «لسان العرب»، ج ۱۳، ص ۲۱؛ «مجمع البحرين» ج ۶، ص ۲۰۳
۵. بیانات رهبری، ۱۳۷۶/۴/۲۵
۶. بیانات رهبری، ۱۳۷۹/۷/۱۸

را احساس نمی‌کنید، اما به مجرد آنکه — خدای ناکرده — سرتان درد گرفت آنگاه می‌فهمید که سلامتی یعنی چه^۱ در این عبارت مقصود از کلمه «احساس» توجه داشتن است؛ یعنی انسان در امنیت و سلامتی زندگی می‌کند، ولی چه‌بسا توجه به آن نداشته و غافل است از آنکه سالم است. کلام رهبری انقلاب اشاره دارد به حدیث معروفی که از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل شده است: «نعمتان مکفورتان: الأمن و العافیه»^۲ یعنی دو نعمتی وجود دارد که مردم قدر آنها را نمی‌دانند و شکرگزار آنها نیستند امنیت و سلامتی.^۳

از آنچه گذشت معلوم شد که «امنیت» را با دو رویکرد می‌توان تعریف نمود. «رویکرد سلبی» و «رویکرد ایجابی» رویکرد سلبی آن است که گفته شود: امنیت به معنی نبودن خوف و ترس، نبود اضطراب و نگرانی است. اما رویکرد ایجابی آن است که گفته شود: امنیت به معنی سکون، آرامش، طمأنینه و آسایش است.

وقتی قرآن کریم می‌فرماید: «لا تخف انک من الامنین»^۴ و «آمنهم من خوف»^۵، «و لیبذلنهم من بعد خوفهم اماناً»^۶

ناظر به رویکرد سلبی در تعریف امنیت است و امنیت را به معنی عدم خوف معنا نموده است. ولی در آیه شریفه «الذین امنوا و لم یلبسوا ایمانهم بظلم اولئک لهم الامن و هم مهتدون»^۷ و آیه شریفه «یا ایتها النفس المطمئنه»^۸ که مطمئنه به معنی آمنة تفسیر شده^۹ و نیز در حدیث «المومن من آمنه الناس علی اموالهم و انفسهم»^{۱۰} در تمامی آیات کلمه امنیت به معنی ایجابی آن به کار رفته است.

مقام معظم رهبری نیز در فرمایشات خود گاهی کلمه «امنیت» را به معنی سلبی آن به کار برده‌اند؛ مثلاً می‌فرمایند: «امنیت اخلاقی در جامعه به معنای آن است که مردم دغدغه‌ای در خصوص احتمال

۱. بیانات رهبری، ۱۳۷۹/۱۱/۲۵

۲. «بحار الانوار» ج ۸۱، ص ۱۷۰. این حدیث با عبارت‌های مختلف نقل شده است. رجوع شود به «بحار الانوار» ج ۸۱، ص ۱۷۱ و ج ۷۷، ص ۷۷. مقام معظم رهبری حلیث فوق را در بیانات خود در تاریخ ۱۳۹۲/۴/۵: «نعمتان به مجهولتان» قرائت کرده‌اند که آن نیز در بحار الانوار نقل شده است.

۳. رجوع شود به «بحار الانوار» ج ۸۱، ص ۱۷۱ و ج ۷۷، ص ۷۷. مقام معظم رهبری حدیث فوق را در بیانات خود در تاریخ ۱۳۹۲/۴/۵: «نعمتان به مجهولتان» قرائت کرده‌اند که آن نیز در بحار الانوار نقل شده است.

۴. سوره قصص، آیه ۳۱

۵. سوره قریش، آیه ۴

۶. سوره نور، آیه ۵۵

۷. سوره انعام، آیه ۸۲

۸. سوره فجر، آیه ۲۷

۹. «اثر الایمان فی تحقیق الامن»، ص ۶۷

۱۰. «المستدرک علی الصحیحین» حاکم نیشابوری، ج ۱، ص ۱۱

انحراف اخلاقی فرزندان خود در جامعه نداشته باشند»^۱ و نیز می‌فرمایند: «... در چنین حالتی انسان در مقابل حوادث دنیا و در برابر مرگ، امنیت روانی پیدا می‌کند، مرگ برای همه انسان‌ها هولناک است اما وقتی انسان چنین حالتی پیدا کرد در مقابل مرگ امنیت روانی پیدا می‌کند و دیگر از مرگ ترس و واهمه‌ای ندارد»^۲. در این موارد امنیت به معنی نداشتن ترس و اضطراب است، اما گاهی در فرمایشات ایشان کلمه امنیت به معنای ایجابی آن به کار رفته است. مثل: ایشان پس از اشاره به آیه شریفه: «فانزل الله سکینه علی رسوله و علی المؤمنین» می‌فرماید: «سکینه یعنی آرامش، اطمینان، یعنی آن طمأنینه‌ای که وجود دارد. یک وقت در میان یک ملتی تلاطم است، آرامش وجود ندارد، همه نسبت به هم بدبین، همه نسبت به یکدیگر ستیزه‌گر، دستگاه‌های حاکم در مقابل مردم، مردم در مقابل دستگاه حاکم، یک چنین کشوری که دارای امنیت نباشد نمی‌تواند نه در علم، نه در اقتصاد، نه در صنعت، نه در عزت ملی، خودش را به پیش و به جلو بکشد. اما وقتی استقرار، امنیت و آرامش در یک کشور وجود داشته باشد، ملت فرصت پیدا می‌کند که آمادگی‌های خود را، استعداد‌های خود را بروز دهد»^۳.

«یک ملت برای اینکه قله‌های کمال مادی و معنوی و قله‌های عزت و شرافت را فتح کند به امنیت و به آسوده خیالی از تهاجم دشمن احتیاج دارد. بدون احساس امنیت و بدون حضور آرامش و اطمینان در هیچ کشوری نه علم می‌تواند پیشرفت کند نه مقامات معنوی و اخلاقی ملت‌ها می‌توانند به آن نقطه مطلوب برسند»^۴.

در سخنان و فرمایشات فوق بیشتر به جنبه ایجابی معنای امنیت توجه شده است و گاهی نیز در فرمایشات ایشان به هر دو معنای سلبی و ایجابی اشاره شده است مثل اینکه می‌فرمایند: «سعادت بشر به آسایش فکر است، به آسایش روح است، به زندگی بی‌دغدغه است، به زندگی همراه با امنیت اخلاقی و معنوی و مادی است»^۵. در عین حال با توجه به نوع تهاجمات دشمنان و ضرورت‌های امروزی در سخنان رهبر معظم انقلاب، امنیت در معنای سلبی بیشتر به کار برده می‌شود که امنیت را به معنی عاری بودن از هراس، دغدغه، اضطراب، ترس و نگرانی و یا زندگی عاری از تهدید و ارعاب می‌دانند. در اکثر آیات شریفه قرآن کریم نیز چنین رویکردی قابل مشاهده است که هم به وجه سلبی و هم به وجه ایجابی امنیت توجه دارد و در واقع رهبر معظم انقلاب در معنا و کاربرد کلمه امنیت به آیات شریفه و روایات توجه دارند.

۱. بیانات رهبری، ۱۳۹۰/۲/۴

۲. بیانات رهبری، ۱۳۸۲/۵/۱۵

۳. بیانات رهبری، ۱۳۹۱/۷/۲۴

۴. بیانات رهبری، ۱۳۸۶/۸/۲

۵. بیانات رهبری، ۱۳۸۶/۱۰/۱۲

بنابراین امنیت هم به معنای نبود تهدید نسبت به منافع یک فرد یا یک کشور از سوی دیگران و هم به معنی احساس رضایت و آرامش خاطر نزد دولتمردان و شهروندان است. البته نبود تهدید شرط لازم — و نه شرط کافی — برای امنیت است و رکن یا عامل اصلی امنیت عبارت از رضایت و احساس آرامش کردن است.

۲- اهمیت و ضرورت «امنیت»

درباره اهمیت و ضرورت «امنیت» در ذیل مبحث به صورت کوتاه اشاره می‌شود.

۲-۱- اولین نیاز ضروری انسان مسأله «امنیت» است

این نیاز شأنی از شئون حق حیات انسانی است. اگر انسان به سلامتی، بهداشت، غذا، مسکن و لباس نیاز دارد و اینها جزء ضروریات زندگی او به شمار می‌روند، ولی نیاز او به «امنیت» از همه اینها مهم‌تر و ضروری‌تر است. انسان گرسنه به خواب می‌رود ولی کسی که احساس امنیت نداشته و ترس بر جان خود دارد، محروم از آرامش و احساس امنیت است. اجزای جامعه و مردم کمبود غذا و امکانات را تحمل می‌کنند اما سلب امنیت را نمی‌پذیرند. عموم مردم حاضرند بیشترین هزینه را برای تأمین امنیت خود پردازند. ساختن دیوار چین در قدیم و هزینه‌های سرسام‌آور در ارتش‌های امروزی دنیا نشان می‌دهد که مسأله امنیت از چه اهمیتی برخوردار است و کشورها برای تأمین امنیت خود بیشترین هزینه‌ها را متحمل می‌شوند.

قرآن مجید بیان می‌کند که انسان نخستین، وقتی از بهشت هبوط کرد، اولین چیزی که برای او به عنوان حاجت و ضرورت ظهور و بروز داشت مسأله امنیت بود. «قلنا اهبطوا منها جميعاً فاما ياتينكم منى هدى فمن تبع هداى فلا خوف عليهم ولا هم يحزنون»^۱. از این آیه شریفه استفاده می‌شود که نیاز به امنیت اولین و ضروری‌ترین نیاز انسان است.

رهبری انقلاب می‌فرماید: «امنیت یک نیاز اساسی برای انسان‌ها است»^۲ «امنیت یکی از اساسی‌ترین و اصلی‌ترین نیازهای یک ملت و یک کشور است. مهم‌ترین مشکل برای یک کشور وقتی به وجود می‌آید که مردم در محیط کار، در محیط زندگی، در محیط تحصیل و در فضای عمومی جامعه، مردم احساس امنیت نکنند»^۳. نه تنها امنیت اساسی‌ترین و اصلی‌ترین نیاز انسان است

۱. سوره بقره، آیه ۳۸

۲. بیانات رهبری، ۱۳۹۰/۶/۲۹

۳. بیانات رهبری، ۱۳۷۹/۷/۱۸

بلکه در درجه اول اولویت‌ها قرار دارد. ایشان می‌فرمایند: «آنچه برای بشر در درجه اول لازم است امنیت روحی است، امنیت اخلاقی است، امنیت وجدانی است، رضایت وجدان است». ضرورت امنیت برای حیات بشر به قدری اهمیت یافته است که اگر بخواهیم ضروریات زندگی بشر را به دو بخش تقسیم کنیم یک بخش آن امنیت است؛ یعنی بیش از نیمی از ضروریات بشر مرتبط به مسأله امنیت است. «اگر ما بخواهیم ضروریات زندگی بشر را به فصول عمده خلاصه کنیم و مثلاً به دو فصل، سه فصل و حداکثر به چهار فصل برسد، یک فصل از این چند فصل، فصل امنیت است. بدون امنیت، نه خوراک لذتی می‌بخشد نه خانواده انسی ایجاد می‌کند و نه شغل و درآمد فایده‌ای می‌دهد. امنیت که نبود هیچ چیز نیست، امنیت مثل هوا برای انسان به طور مستمر لازم است. اگر جامعه امنیت نداشته باشد حالت اختناق پیدا می‌کند مثل مجموعه‌ای که هوا در اختیار نداشته باشد. این اهمیت امنیت است.»^۱ «امنیت برای یک ملت جزء اساسی‌ترین نیازها است.»^۲

«در نظام جمهوری اسلامی همچنان که اقتصاد مردم اهمیت دارد امنیت مردم هم اهمیت دارد. همچنان که امنیت جسم آنان دارای اهمیت است امنیت اخلاق آنان هم دارای اهمیت است. همچنان که فقط تشکیلات کشوری مهم است حفظ نظام خانواده هم مهم است.»^۳

۲-۲- امنیت یکی از حقوق اساسی مردم است

کرامت انسان که مورد تأکید قرآن مجید قرار دارد به وسیله امنیت و نفی تهدید و خوف و ارعاب تجلی می‌کند، آرامش روحی و طمأنینه و سکون او بخشی از کرامت است. امنیت از حقوق اساسی انسان است و حتی در مسأله حقوق بشردوستانه یا حقوق انسان‌ها در زمان جنگ و انسان‌هایی که نیاز به حمایت دارند مثل غیرنظامیان، زنان، پیران، کودکان باید در زمان جنگ و مخاصمات دارای امنیت جانی باشند و این یکی از حقوق آنان است.

در گفتمان رهبری مسأله حق بودن امنیت و تعریف آن به عنوان یکی از ارکان اساسی حقوق انسانی اولویتی برجسته دارد. «امنیت حق عمومی و متعلق به همه مردم در سرتاسر کشور است.»^۴ «به نظر من مقوله امنیت در درجه اول حقوق مردم است. احساس خود مردم نیز همین است. اگر محیط ناامن باشد هیچ خواسته و خوشی‌ای برای مردم باقی نمی‌ماند. لذا شما دیده‌اید که گاهی در

۱. بیانات رهبری، ۱۳۷۶/۴/۲۵

۲. بیانات رهبری، ۱۳۷۹/۷/۱۸

۳. بیانات رهبری، ۱۳۸۶/۳/۴

۴. بیانات رهبری، ۱۳۷۹/۱۱/۲۵

بعضی از ادوار تاریخ مردم تن به قلدری یک قلدر - با همه رنج‌ها و سختی‌هایش - داده‌اند برای این که امنیت را در اختیار آنها بگذارد. امنیت این قدر مهم است.^۱

«یکی از حقوق اساسی مهم مردم این است که در آرامش روانی و در امنیت روانی زندگی کنند».^۲

بنابراین از دیدگاه ایشان، امنیت از حقوق اساسی مهم مردم است و هر حقی به دو طرف وابسته است. «من له الحق» و «من علیه الحق» حق امنیت به نفع مردم و برای تمام مردم است. اعم از مسلمان یا غیرمسلمان، هر کسی که تحت لوای اسلام و در کشور جمهوری اسلامی و با اعتقاد به ارکان نظام زندگی می‌کند این حق را دارد که زندگی او دارای آرامش باشد و اها «من علیه الحق» روشن است که حکومت، دولت و قوای نظامی و انتظامی هستند و آنان مکلف و موظف به تأمین این حق مردم می‌باشند.

۲-۳- امنیت نعمت بزرگ الهی و مورد تأکید قرآن و روایات است

مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «امنیت یک نیاز اساسی برای انسان‌هاست» و قرآن کریم در این زمینه می‌فرماید «الذی اطعمهم من جوع و آمنهم من خوف»^۳ این نگرش قرآنی امنیت را به عنوان دو نعمت بزرگ الهی مورد اشاره قرار می‌دهد. خدای متعال این را به رخ مخاطبان این آیه شریفه می‌کشد: نجات از گرسنگی و نجات از ناامنی دو عطیه الهی است که برای بهره‌مندی از زندگی سالم و آرام بشر یک ضرورت است. این اشارات اهمیت امنیت را نشان می‌دهند.^۴ رهبری می‌فرمایند: «امنیت نعمت بزرگی است. در قرآن هم راجع به امن و امنیت سخن رفته است» در قرآن کریم حدود ۸۷۹ بار کلمه «امن» و مشتقات آن به کار رفته است^۵ و در برخی از آیات کلمه امنیت به کار نرفته اما تفسیر آن آیات به امنیت توضیح داده شده است. مثلاً «و لو ان اهل القرى آمنوا و اتقوا لفتحنا علیهم برکات من السماء و الارض»^۶، «برکات» در این آیه شریفه به «امنیت» تفسیر شده است^۷ و همچنین «واذکروا نعمه الله علیکم اذ کنتم اعداء فآلف بین قلوبکم فاصبحتم بنعمته اخوانا»^۸ در

۱. بیانات رهبری، ۷۹/۱۱/۲۵

۲. بیانات رهبری، ۱۳۹۱/۱۱/۲۸

۳. سوره قریش، آیه ۴

۴. بیانات رهبری، ۱۳۹۰/۶/۲۹

۵. «امنیت در نظام سیاسی اسلام»، ص ۱۵۱

۶. سوره اعراف، آیه ۹۶

۷. «المیزان» ج ۸، ص ۲۱۰

۸. سوره آل عمران، آیه ۱۰۳

زمان جاهلیت امنیت نداشتند و در اسلام آن را به دست آوردند.^۱ «ثم لتسئلنَّ عن النعم»^۲ نعمت در این آیه نیز به امنیت تفسیر شده است.^۳

و اما آیات شریفه‌ای که صریحاً کلمه «امنیت» در آنها به کار رفته است بسیار زیاد است که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم.

۱. ولیدلنهم من بعد خوفهم اماً^۴

۲. رب اجعل هذا بلداً آمناً^۵

۳. او لم یروا انا جعلنا حرماً آمناً^۶

۴. و ضرب الله مثلاً قریه کانت آمنه مطمئنه^۷

۵. ادخلو مصر انشاءالله آمنین^۸

۶. الذین آمنو و لم یلبسوا ایمانهم بظلم اولئک لهم الامن^۹

و از امیرالمؤمنین علیه‌السلام نقل شده است که «لا نعمه اهنأ من الأمن»^{۱۰} یعنی نعمتی گواراتر از امنیت وجود ندارد.

۲-۴- امنیت زمینه‌ساز سعادت بشر است

مقام معظم رهبری می‌فرماید: «بشر، سعادت‌مندی‌اش به این نیست که دانش او پیشرفت کند، دانش ابزار سعادت است، سعادت بشر به آسایش فکر است، به آسایش روح است، به زندگی بی‌دغدغه است، به زندگی همراه با امنیت اخلاقی، معنوی و مادی است».^{۱۱}

از آیه شریفه «ولیدلنهم من بعد خوفهم اماً یعبدوننی...»^{۱۲} نیز استفاده می‌شود که امنیت زمینه‌ساز عبادت است و سعادت بشر به انس و ارتباط با خداوند و عبادت است. اهمیت امنیت فقط از بُعد ایمانی، نظری و اجتماعی مدنظر آموزه‌ها و گفتمان‌های دینی نیست، بلکه نگاه فقهی به این

۱. «المیزان»، ج ۳، ص ۴۰۹

۲. سوره تکوین، آیه ۸

۳. «المیزان» ج ۲۰، ص ۵۰۰

۴. سوره نور، آیه ۵۵

۵. سوره بقره، آیه ۱۲۶

۶. سوره عنکبوت، آیه ۶۷

۷. سوره نحل، آیه ۱۱۲

۸. سوره یوسف، آیه ۹۹

۹. سوره انعام، آیه ۸۲

۱۰. غرر الحکم

۱۱. بیانات رهبری، ۱۳۸۶/۱۰/۱۲

۱۲. سوره نور، آیه ۵۵

پدیده نیز مکمل وجوه مذکور است. از دیدگاه فقهای شیعی امنیت جانی، مالی و عرضی شرط هر نوع عبادتی است. اگر استعمال آب ضرر داشت یا خطر جانی توسط حیوان درنده یا انسانی وجود داشت وجوب وضو و غسل ساقط می‌شود. استقبال قبله در صورت عدم امنیت ساقط می‌شود، وجوب حج در صورت عدم امنیت ساقط می‌شود. امر به معروف و نهی از منکر در صورت خطر جانی ضرورت نمی‌یابد، بلکه هر حرامی در صورت خوف شدید مباح می‌گردد. قرآن کریم می‌فرماید: «فان خفتم فرجالاً او ركبائناً فاذا اتمتم فاذكروا الله كما علمكم ما لم تكونوا تعلمون»^۱، خوف شدید از مصادیق و موارد اضطرار است. «فمن اضطر غير باغ و لا عاد فلا اثم عليه»^۲. بنابراین امنیت برای بقاء، آرامش، حفاظت و صیانت از موجودیت و آبروی انسان‌ها و هر نوع کنش و ارتباطات انسانی یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر است که می‌تواند رفتار و الگوهای رفتاری و هنجاری انسان را تحت تأثیر قرار دهد.

۲-۵- تلازم پیشرفت با امنیت

از سوی دیگر پیشرفت مادی و معنوی مستلزم بهره‌مندی امنیت است، کسب فضائل اخلاقی در زندگی فردی نیازمند امنیت است، همچنان که پیشرفت زندگی جمعی و جامعه و کشور نیز بدون امنیت میسر نخواهد بود. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «اگر امنیت از یک کشوری، از یک ملتی سلب شود، راه همه پیشرفت‌ها به روی او بسته خواهد شد. امنیت بستر و فضای اساسی و لازم و حیاتی برای همه کارهاست، علم، پیشرفت، تکنولوژی، ثروت و معنویت در سایه امنیت حاصل خواهد شد»^۳.

«امنیت در یک کشور - چه امنیت اجتماعی و مدنی و چه امنیت روانی و اخلاقی - یکی از پایه‌ها و ارکان اصلی پیشرفت و قوام و سربلندی کشور است. بدترین بلایی که می‌توان بر سر یک ملت رو به رشد و پیشرفت وارد آورد سلب امنیت است. وقتی امنیت وجود نداشت فکر منتظم و به دنبال آن عمل منتظم هم وجود نخواهد داشت و پیشرفت میسر نخواهد شد». «یک ملت برای اینکه قله‌های کمال مادی، معنوی و قله‌های عزت و شرافت را فتح کند به امنیت و آسوده‌خیالی از تهاجم دشمنان احتیاج دارد. بدون احساس امنیت و بدون حضور آرامش و اطمینان در هیچ کشوری نه علم

۱. سوره بقره، آیه ۲۳۹

۲. سوره بقره، آیه ۱۷۳

۳. بیانات رهبری، ۱۳۹۰/۷/۲۱

می تواند پیشرفت کند، نه مقامات معنوی و اخلاقی و نه ملت‌ها می‌توانند به آن نقطه مطلوب برسند؛ دنیا و آخرت را با امنیت می‌توان تأمین کرد»^۱.

۲-۶- ضرورت امنیت اخلاقی

امنیت اخلاقی از ابعاد و بنیان‌های دیگری به شمار می‌رود که جامعه بشری به آن نیازمند است. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «همین مسأله امنیت اخلاقی بسیار مسأله مهمی است»^۲. «آنچه برای بشر در درجه اول لازم است امنیت روحی است، امنیت اخلاقی است»^۳. از دیدگاه ایشان امنیت اخلاقی خانواده ضامن سلامت اجتماع و جامعه است و بدون امنیت اخلاقی، جامعه سالم محقق نمی‌شود. «به نظر من خیلی از این مشکلات مربوط به بانوان ناشی از مشکلات حیات جمعی خانواده بوده، به حیثی که زن در آن محور است. ما خلأهای قانونی، عادت‌های سنتی عجیب و فراوان داریم. گاهی اوقات خانم‌هایی با ما تماس می‌گیرند و مشکلاتشان را می‌گویند. این مشکلات عمدتاً مربوط می‌شود به مشکلات داخل خانواده است، اگر زن داخل خانواده امنیت روانی داشته باشد، امنیت اخلاقی داشته باشد، آسایش داشته باشد، تسکین داشته باشد^۴، حقیقتاً شوهر برای او لباس محسوب می‌شود. همچنان که او لباس شوهر است^۵ و همچنان که قرآن خواسته مودت و رحمت بین آنها باشد...»^۶.

۲-۷- مسئولیت همه ارکان نظام نسبت به امنیت

انتظار مردم از دین، حکومت، دولت و همه نهادهای اجتماعی تأمین امنیت آنان است. تمامی نهادها، سازوکارهای حمایتی، سیاست‌های پشتیبانی‌کننده اجتماعی می‌توانند امنیت‌آفرین باشند. صندوق صدقات و وقف به نوعی در ایجاد امنیت روانی و اقتصادی تأثیر دارند، بهداشت و درمان، مساجد و حوزه‌های علمیه نیز سهمی مهم در ایجاد و ارتقاء امنیت دارند. سازمان‌های امنیتی و نظامی اعم از اطلاعاتی، ناجا، سپاه، بسیج و ارتش به گونه‌ای دیگر در رفع تهدید و ایجاد آرامش در جامعه مؤثر هستند.

۱. بیانات رهبری، ۱۳۸۶/۸/۲

۲. بیانات رهبری، ۱۳۸۶/۴/۹

۳. بیانات رهبری، ۱۳۹۳/۲/۱۷

۴. اشاره است به آیه شریفه «و من آیاته ان خلق لکم من انفسکم ازواجاً لتسکنوا الیها» سوره روم، آیه ۲۱

۵. اشاره است به آیه شریفه: «هن لباس لکم و انتم لباس لهن» سوره بقره، آیه ۱۸۷

۶. اشاره است به آیه شریفه: «و جعل بینکم موده و رحمه» سوره روم، آیه ۲۱

یکی از مسئولیت‌های رسانه ملی نفی دشمن‌سازی موهوم و توسعه تفاهم اجتماعی و ایجاد امنیت روانی در جامعه است.^۱ امنیت در بعد سخت‌افزاری به عهده نهادهای امنیتی و انتظامی است، نیروی انتظامی در ایجاد امنیت روانی، اجتماعی و اخلاقی مسئولیت دارد.^۲ اما وجه مهمی از کارکرد تحقق امنیت به نهادهای قانونی، حقوقی و قضایی بستگی دارد. اعطای امنیت به مردم یک پایه مهم آن بر دوش قوه قضاییه است چه امنیت اجتماعی، چه امنیت اقتصادی، چه امنیت اخلاقی چه امنیت حیثیتی.^۳ نیروهای بسیجی،^۴ مدیران خدمتگزار به مردم^۵، تماماً عهده‌دار مسئولیت امنیتی هستند و کارکرد آنهاست که پایداری امنیت را تضمین می‌نمایند.

به هر حال امنیت نیروی حیات‌آفرین و شرط حرکت مردم است^۶ و اگر امنیت تضعیف و یا با اختلال مواجه شود کلیه فعالیت‌های اجتماعی مختل و حتی علاقه و انسی به کار وجود نخواهد داشت. «مهم‌ترین مشکل برای یک کشور وقتی به وجود می‌آید که در محیط کار، محیط زندگی، محیط تحصیل و در فضای عمومی جامعه مردم احساس امنیت نکنند. اینجاست که مغزهای فعال، دست‌های توانا و سرانگشتان ماهر، هیچ‌یک نخواهند توانست مسئولیت مهمی را که هر کدام بر دوش دارند به انجام برسانند. در فضای امنیت است که هم تلاش علمی هم تلاش اقتصادی هم روحیه و نشاط و هم همه فعالیت‌های یک کشور می‌تواند به درستی برنامه‌ریزی شود و با دقت دنبال شود و به نتایج خود برسد».^۷

۳- امنیت هدف یا وسیله؟

آیا امنیت ارزش ذاتی داشته و خودبخود مطلوب است و یا آنکه وسیله و ابزاری است برای رسیدن به ارزش‌های دیگر. به عبارت دیگر آیا مطلوبیت امنیت به عنوان مقدمه یا ذی‌المقدمه است؟ خودش ارزش میانی است یا ارزش غایی؟ برخی از نویسندگان امنیت را وسیله و مقدمه‌ای دانسته‌اند که ما را به ارزش‌های دیگر می‌رساند: «در شرایط ناامنی بخش عظیمی از تلاش انسان برای رفع خطر به کار گرفته شده و از تلاش‌های سازنده اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و غیره خبری نخواهد بود و لذا موفقیت جوامع بشری در دستیابی به نتایج تلاش‌های اقتصادی و صنعتی، مرهون

۱. بیانات رهبری، ۱۳۸۱/۱۱/۲۸

۲. بیانات رهبری، ۱۳۸۶/۸/۱۶؛ ۱۳۹۰/۶/۲۹

۳. بیانات رهبری، ۱۳۸۶/۴/۱

۴. بیانات رهبری، ۱۳۸۴/۲/۱۵ و ۱۳۷۸/۶/۱۰

۵. بیانات رهبری، ۱۳۸۲/۱/۱

۶. بیانات رهبری، ۱۳۷۸/۶/۱۰

۷. بیانات رهبری، ۱۳۷۹/۷/۱۸

برقراری امنیت بوده و بدون آن هیچ دستاوردی در انتظار کشورها نخواهد بود. از همین روست که برقراری امنیت مورد توجه و اهتمام جدی دولتمردان سیاسی کشورها بوده و اصولاً تا قرن بیستم، علمی خاص و ویژه حکمرانان بوده است. اسلام نیز به عنوان کامل‌ترین دین درباره مباحث امنیتی، فایده و لزوم برقراری آن نظرات گسترده‌ای القا نموده است.^۱ لکن برخی دیگر از صاحب‌نظران معتقدند امنیت هم وسیله است و هم هدف. «امنیت از یک سو وسیله است و از سوی دیگر هدف؛ وسیله است چراکه می‌خواهیم با به دست آوردن آن ارزش‌های دیگری را حفظ کنیم یا پیش ببریم و هدف است به این اعتبار که می‌خواهیم با یک سلسله اقدامات و تلاش‌های پیاپی به آن دست یابیم. بنابراین می‌توان گفت امنیت وسیله است برای اینکه با داشتن آن به هدف‌های دیگری مثل رفاه و آسایش مردم می‌رسیم و هدف است چراکه با تأمین رفاه و آسایش مردم می‌خواهیم به امنیت برسیم. مگر نه این است که بدون داشتن درصدی از ثبات داخلی — که خود مستلزم دستیابی به سطحی از رفاه همگانی است — نمی‌توان امنیت کشور را تأمین نمود؟»^۲

از کلمات و فرمایشات مقام معظم رهبری استفاده می‌شود که ایشان گاهی «امنیت» را وسیله و گاهی هدف دانسته‌اند و این به معنای تردید نیست بلکه معنایی رفیع و عالی دارد که در ادامه و پس از نقل دیدگاه‌های ایشان توضیح داده خواهد شد.

«بدون امنیت نه خوراک لذتی می‌بخشد نه خانواده انسی ایجاد می‌کند و نه شغل و درآمد فایده‌ای می‌دهد. امنیت که نبود هیچ چیز نیست».^۳

امنیت از نگاه دیگر منشأ آرامش و رشد علم و صنعت است. «آنچه که زمینه و بستر به کار گرفتن ایمان، عدالت و علم است اتحاد ملی و آرامش در سطح کشور است. اگر در کشور آرامش نباشد نه از علم می‌شود بهره‌برداری کرد نه از ایمان و نه می‌شود عدالت را در جامعه مستقر کرد».^۴

از نگاه رهبری انقلاب بستر رشد و ثبات و پیشرفت هر کشور امنیت است. «در هر جامعه‌ای امنیت زمینه لازم برای پیشرفت‌های مادی و معنوی امنیت است».^۵ «امنیت بستر و فضای اساسی و لازم و حیاتی برای همه کارهاست. علم، پیشرفت، تکنولوژی، ثروت و معنویت در سایه امنیت حاصل خواهد شد».^۶ «امنیت در یک کشور — چه امنیت اجتماعی و مدنی و چه امنیت روانی و اخلاقی — یکی از پایه‌ها و ارکان اصلی پیشرفت و قوام و سربلندی کشور است... وقتی امنیت وجود

۱. «راهکارهای تأمین و توسعه امنیت»، سید ناصر علوی فر، ص ۳۰۶

۲. «امنیت ملی و نظام بین‌المللی» دکتر جلیل روشندل، ص ۱۶

۳. بیانات رهبری، ۱۳۷۶/۴/۲۵

۴. بیانات رهبری، ۱۳۸۵/۳/۱۴

۵. بیانات رهبری، ۱۳۷۸/۶/۱۰

۶. بیانات رهبری، ۱۳۹۰/۷/۲۱

نداشت فکر منتظم و به دنبال آن عملی منتظم هم وجود نخواهد داشت و پیشرفت میسر نخواهد شد.^۱ از نگاه دیگر امنیت بنیان استوار و زیرساخت رشد و توسعه است:

«امنیت در کشور و در هر منطقه اساس پیشرفت است».^۲

و بالاخره اینکه بنیان‌های اقتصاد بر امنیت استوار است:

«دشمن می‌داند که شرط سرمایه‌گذاری و ایجاد ثروت امنیت است».^۳

«دنیا و آخرت را با امنیت می‌توان تأمین کرد».^۴

سخنان فوق همگی به وضوح دلالت دارند که امنیت وسیله و مقدمه‌ای است برای رسیدن به ارزش‌های دیگر مثل پیشرفت کشور یا برای تحصیل فضائل اخلاقی و معنوی و ارتقاء سطح فرهنگی و علمی و معنوی.

امنیت خود ارزش ذاتی داشته و هدف و ذی‌المقدمه و غایت به شمار می‌رود. مانند: «تمدن و فکر اسلامی، پیشرفت مادی را می‌خواهد اما برای امنیت مردم آسایش مردم»^۵؛ یعنی پیشرفت مادی باید مقدمه و در خدمت ایجاد امنیت برای مردم باشد.

از سوی دیگر امنیت‌سازی امری است که مستلزم ایجاد زیرساخت‌ها و بنیان‌های متفاوتی است. امنیت اگرچه یک ساخت و سازه اجتماعی است، اما عرصه‌های متفاوت اعم از علم، رشد اقتصادی، کسب تکنولوژی و علوم راهبردی تماماً در خدمت توسعه و استحکام امنیت در کشور هستند. بنابراین از نگاه رهبری امنیت گرچه خود یک بنیان برای استحکام، ثبات و پایداری است، اما رابطه دیالکتیکی بین امنیت و دیگر دستاوردها و منابع امنیت‌ساز وجود دارد.

«تولید در یک گستره وسیع باید شعار ملت باشد، تولید کار، تولید علم، تولید فناوری، تولید ثروت، تولید معرفت، تولید فرصت، تولید عزت و منزلت، تولید کالا و تولید انسان‌های کارآمد. اینها همه تولید است. رمز سعادت ملت ما در این است که در این گستره وسیع هم دولت هم ملت بر این تولید همت بگماریم. این تأمین‌کننده امنیت ملی، اقتدار و پیشرفت کشور است».^۶ «ما می‌خواهیم علم در خدمت امنیت باشد».^۷ «تحصیل دانش در خدمت امنیت ملت».^۸

۱. بیانات رهبری، ۱۳۹۰/۶/۲۹

۲. بیانات رهبری، ۱۳۸۸/۲/۲۴

۳. بیانات رهبری، ۱۳۸۸/۲/۲۶

۴. بیانات رهبری، ۱۳۸۶/۸/۲

۵. بیانات رهبری، ۱۳۸۵/۸/۲

۶. بیانات رهبری، ۱۳۸۵/۱/۱

۷. بیانات رهبری، ۱۳۸۶/۶/۱۲

۸. بیانات رهبری، ۱۳۸۱/۸/۷

در یک جمع‌بندی کلی باید گفت مسائلی از قبیل امنیت روانی و امنیت اخلاقی خود هدف بوده، ولی امنیت ملی، امنیت اقتصادی، امنیت نظامی و... را هم می‌توان وسیله شمرد و هم می‌توان به عنوان غایت و هدف از آنها نام برد؛ زیرا مفاهیمی از قبیل «امنیت»، «استقلال»، «آزادی»، «تمامیت ارضی»، «آسایش و رفاه عمومی» و «عزت عمومی» هم می‌توانند خود، هدف باشند اما از اهداف میانی به شمار رفته و هم می‌توان آنها را — در عین حال که هدف بوده و ارزش ذاتی دارند — وسیله برای رسیدن به اهداف بالاتر قرار داد. به عنوان مثال «حیاء و عفت» خود ارزش و غایت است اما در عین حال می‌توان آنها را وسیله‌ای برای رسیدن به قرب الی الله — که ارزش بالاتر است — قرار داد. کلمه «امنیت» نیز از دیدگاه مقام معظم رهبری چنین ویژگی دارد.

امام خمینی (ره) معتقد است که نه حکومت و نه ایجاد عدالت مقصد اعلی نیستند بلکه غایت اصلی، معرفت خدای متعال است و در واقع امنیت بدین جهت ارزش دارد که زمینه برای شناخت خدای متعال ایجاد می‌کند. «رسول اکرم (ص) و سایر انبیاء نیامدند که اینجا حکومت تأسیس کنند، مقصد اعلی این نیست. نیامدند که اینجا عدالت ایجاد کنند آن هم مقصد اعلی نیست. اینها همه مقدمه است. تمام تلاش‌هایی که انبیاء، مجاهدان و بزرگان دینی داشته‌اند مجاهدت برای ارتقاء معرفت انسان به حقیقت هستی و ذات باری تعالی است. از حضرت نوح و حضرت ابراهیم تا رسول اکرم (ص) تمام مشقت‌هایی که متحمل شده‌اند مقدمه یک مطلب است و آن معرفی ذات مقدس حق است. کتاب‌های آسمانی هم که بالاترین آن کتاب قرآن کریم است تمام مقصدش همین است که حق تعالی را با همه اسماء و صفاتی که دارد، معرفی کند»^۱.

«هدف نهایی اسلام آن است که مردم از معیشتی شایسته، آسودگی و امنیت خاطر و آزادی فکر و اندیشه برخوردار باشند و از طریق زندگی عادلانه به سمت تعالی روحی و معنوی حرکت کنند»^۲.

۴- مرجع امنیت

مقصود از مرجع امنیت این است که امنیت چه چیزی یا چه کسی هدف است. «در بحث مرجع امنیت به دنبال این هستیم که تأمین امنیت چه کسی یا چه چیزی در اولویت قرار دارد. مرکز ثقل و کانون اصلی امنیت و تهدید کجاست. در بین موضوعات متعدد و دارای اهمیت که بقاء یا وجود آنها ضرورتی و حیاتی می‌باشد با کدام معیار و شاخص می‌بایست موضوع اصلی‌تر و حیاتی‌تر را تعیین نمود تا همه تلاش‌ها معطوف به حفظ و بقاء آن شود»^۳.

۱. «صحیفه امام»، ج ۲۰، ص ۴۰۹

۲. بیانات رهبری، ۱۳۸۴/۲/۱۸

۳. «تهدید و امنیت»، محسن مرادیان، ص ۲۷

«یکی از سؤالات اساسی در امنیت سؤالی از چیزی - یا چیزهایی - است که امنیت آن در کانون توجه قرار دارد و یا به عبارتی، مهم‌ترین چیزی است که باید از تهدید مصون بماند. در مطالعات امنیتی جدید آن چیز با عنوان موضوع یا مرجع امنیت معرفی می‌گردد»^۱.

با توجه به معنایی که از «مرجع امنیت» ذکر شد می‌توان گفت در عرصه امنیت اقتصادی مرجع امنیت، استقلال، حفظ و توسعه زیرساخت‌های اقتصادی، تولید و کسب و کار است و در امنیت فرهنگی، هویت فرهنگی مشتمل بر اعتقادات، باورها و ارزش‌های بنیادین مرجع امنیت است، اما در حوزه امنیت عمومی حفظ جامعه و مردم مرجع امنیت است. وقتی از امنیت به صورت مطلق بحث می‌شود مرجع امنیت چیست، از آنچه در بحث قبلی گذشت مشخص می‌گردد که از دیدگاه امام خمینی و مقام معظم رهبری مرجع امنیت حفظ اسلام و حفظ بالاترین ارزشی که همان شناخت، معرفت و قرب به خدای متعال است، می‌باشد. در نتیجه این معرفت باید عبودیت انسان در برابر خداوند حاصل گردد و امنیت باید برای حفظ این رابطه بین انسان و خدا باشد.

«مقصد این است که اسلام، احکام اسلام - احکام جهانگیر اسلام - زنده شود و پیاده شود و همه در رفاه باشند»^۲. «اگر در جوامع بشری قرآن حاکم باشد هم سعادت دنیا هست هم علو معنوی هست، راه سلامت را، راه امنیت را، راه امنیت روانی را قرآن به روی ما باز می‌کند، راه عزت را قرآن به روی ما باز می‌کند، راه زندگی درست را و سبک زندگی سعادت‌آمیز را قرآن به روی ما باز می‌کند»^۳. «هدف انسان رستگاری و فلاح و نجات است»^۴.

جمع‌بندی ساختار گفتمان امنیت از نگاه مقام معظم رهبری

با توجه به آنچه گفته شد که متضمن نگرش و ارزیابی حضرت امام خمینی (ره) مقام معظم رهبری از امنیت، زیرساخت‌ها و بنیان‌های آن در حوزه معرفت دینی است می‌توان اساس، شالوده و بنیان‌های گفتمان امنیتی ایشان را با مختصات ذیل تبیین و تعریف کرد:

۱. امنیت هم دارای وجه سلبی است که به معنای نبود تهدید است و هم واجد مختصات اثباتی و ایجابی است که متضمن بهره‌مندی از سکینه، آرامش درونی و اجتماعی است.
۲. امنیت امری فراگیر و متضمن همه ابعاد وجودی و اجتماعی انسان است.
۳. امنیت مستلزم تعیین اجتماعی و فردی است و باید در ذهنیت اجزای جامعه «احساس» شود.

۱. «نظریه امنیت در جمهوری اسلامی ایران» ص ۵۲

۲. «صحیفه امام»، ج ۷، ص ۳۱

۳. «بیانات»، ۱۳۹۲/۳/۱۸

۴. «بیانات رهبری»، ۱۳۹۱/۷/۲۳

۴. امنیت زیرساخت اساسی نیاز انسان به ثبات، توسعه، پیشرفت و کسب موفقیت لازم برای ایجاد آرامش درونی، تعالی فکری و کرامت انسانی است.
  ۵. امنیت از حقوق اساسی مردم صرفنظر از تعلقات آنان است که حکومت، مکلف به تأمین، دفاع و ایجاد بنیان‌های لازم برای پایداری و تداوم آن است.
  ۶. امنیت مقدمه سعادت، تعالی، شکوفایی، کسب صفات و ملکات انسانی و معرفت حقیقی برای انسان است.
  ۷. مرجع امنیت در عرصه‌های گوناگون می‌تواند متفاوت باشد، در عرصه فرهنگ، حفظ هویت فرهنگی و اعتقادی، در عرصه سیاست، استقلال و حاکمیت ملی و در عرصه اقتصادی، استقلال، توسعه و رشد اقتصادی مرجع امنیت به شمار می‌روند.
  ۸. مرجع امنیت در یک برآیند کلی از نگاه دینی و رهبریت معظم انقلاب اسلامی، دین، معرفت الهی و نظامات اعتقادی مؤمنان است.
- آنچه گفته شد مقدمه‌ای است بر رویکرد دینی به مسأله امنیت، امید است در مراتب بعدی این مفهوم از ابعاد و زوایای دیگر با رویکرد دینی مورد تحلیل و ارزیابی بیشتر قرار گیرد.

منابع

- ابن فارس، ابی‌الحسن احمد (۱۳۰۴ ق)، *معجم مقاییس اللغة*، مبتحقیق و ضبط عبدالسلام محمد هارون، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی.
- ابن منظور، محمدبن مکرم (۱۳۷۵ ق)، *دارصادر*، داریروت، ۱۶ جلد.
- اخوان کاظمی، بهرام (۱۳۸۵)، *امنیت در نظام سیاسی اسلامی*، تهران: کانون اندیشه.
- امام موسوی خمینی، سیدروح‌ا... (۱۳۸۹)، *صحیفه امام*، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- بیانات رهبری* (۱۳۸۲/۱/۱)، در پیام نوروزی به مناسبت حلول سال ۱۳۸۲.
- بیانات رهبری* (۱۳۸۵/۱/۱)، در صحن جامع رضوی.
- بیانات رهبری* (۱۳۷۸/۶/۱۰)، در دیدار با گروه کثیری از سپاهیان و بسیجیان در مشهد.
- بیانات رهبری* (۱۳۸۶/۱۰/۱۲)، در اجتماع بزرگ مردم یزد.
- بیانات رهبری* (۱۳۸۶/۶/۱۲)، در دیدار با نخبگان جوان.
- بیانات رهبری* (۱۳۸۵/۳/۱۴)، در مراسم هفدهمین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی (ره).
- بیانات رهبری* (۱۳۸۴/۲/۱۵)، در صبحگاه مشترک نیروهای نظامی و انتظامی استان کرمان.
- بیانات رهبری* (۱۳۸۲/۵/۱۵)، در دیدار با مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران.
- بیانات رهبری* (۱۳۸۶/۸/۱۶)، در هفدهمین دوره دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه علوم انتظامی.
- بیانات رهبری* (۱۳۹۳/۲/۱۷)، در دیدار با معلمان و فرهنگیان سراسر کشور.
- بیانات رهبری* (۱۳۸۴/۲/۱۸)، در اجتماع بزرگ مردم رفسنجان و کارکنان مجتمع مس سرچشمه.

بیانات رهبری (۱۳۹۲/۳/۱۸)، در مسابقات بین‌المللی قرآن کریم.
بیانات رهبری (۱۳۷۹/۷/۱۸)، در مراسم فارغ‌التحصیلی جمعی از پرسنل نیروی انتظامی.
بیانات رهبری (۱۳۸۵/۸/۲)، در دیدار کارگزاران نظام به مناسبت عید سعید فطر.
بیانات رهبری (۱۳۸۶/۸/۲)، در مراسم مشترک دانش آموختگی دانشگاه‌های افسری ارتش.
بیانات رهبری (۱۳۹۰/۷/۲۱)، در مراسم مشترک نیروهای مسلح در جمع خانواده شهدا و ایثارگران استان کرمانشاه.

بیانات رهبری (۱۳۹۱/۷/۲۳)، در دیدار با جوانان استان خراسان شمالی.
بیانات رهبری (۱۳۹۱/۷/۲۴)، در اجتماع مردم شیروان.
بیانات رهبری (۱۳۷۹/۱۱/۲۵)، در دیدار اعضای شورای تأمین استان‌ها.
بیانات رهبری (۱۳۷۶/۴/۲۵)، در دیدار با جمع زیادی از فرماندهان و مسئولان نیروی انتظامی.
بیانات رهبری (۱۳۸۸/۲/۲۶)، در دیدار با مردم مریوان.
بیانات رهبری (۱۳۸۱/۱۱/۲۸)، در دیدار با مردم آذربایجان شرقی.
بیانات رهبری (۱۳۹۱/۱۱/۲۸)، در دیدار مردم آذربایجان با رهبر انقلاب.
بیانات رهبری (۱۳۹۰/۶/۲۹)، در دانشگاه علوم انتظامی.
بیانات رهبری (۱۳۹۰/۲/۴)، در دیدار با مردم استان فارس.
بیانات رهبری (۱۳۸۶/۳/۴)، در دیدار با رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت.
بیانات رهبری (۱۳۹۲/۴/۵)، در دیدار با مسئولان و کارکنان قوه قضائیه در آستانه سالروز حادثه هفتم تیر و روز قوه قضائیه.

بیانات رهبری (۱۳۸۱/۹/۷)، در دیدار با دانشجویان نمونه و ممتاز دانشگاه‌ها.
بیانات رهبری (۱۳۸۶/۴/۹)، در دیدار با رئیس‌جمهور؛ مسئولان و کارگزاران نظام.
حاکم نیشابوری، محمدبن عبدالله (۱۴۱۸ ق)، *المستدرک علی الصحیحین و بذیلہ التخلیص*، دارالمعرفه، بیروت، جلد ۴.

روشندل، جلیل (۱۳۹۴)، *امنیت ملی و نظام بین‌المللی*، سمت، چاپ یازدهم.
طباطبایی، محمدحسین (۱۳۷۷ ق)، *المیزان فی تفسیرالقران*، دارالکتب الاسلامیه، جلد ۲۰.
طریحی، فخرالدین بن محمد (۱۳۷۵)، *معجم البحرین*، مؤسسه تحقیقات و نشر معارف اهل‌البیت (ع)، تهران: مرتضوی.

علوی‌فر، ناصر (۱۳۸۶)، *امنیت و راهکارهای تأمین و توسعه آن*، تهران: انتشارات جهانگیر.
عمید، حسن (۱۳۷۱)، *فرهنگ عمید*، انتشارات امیرکبیر، چاپ هشتم.
فیروزآبادی، محمدبن یعقوب (۱۴۱۲ ق)، *القاموس المحیط*، دارالکتب العلمیه، منشورات محمدعلی علی بیضون، بیروت، لبنان.
فیومی، احمدبن محمدبن علی مقرئ (۱۴۱۴ ق)، *المصباح المنیر*، دارالهجره، مؤسسه تحقیقات و نشر معارف اهل‌البیت (ع).

مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی (۱۴۰۳ ق)، *بحارالانوار*، داراحیاء التراث العربی، جلد ۱۱۱.

فصلنامه آفتاب خرد، پاییز ۱۳۹۵، دوره ۲، شماره ۳، پیاپی ۳

معین، محمد (۱۳۶۳ ش)، فرهنگ معین، تهران: انتشارات امیرکبیر، چاپ ششم.
هلالی، نادیه بنت عبدالعزیز (۱۴۳۴ ق)، اثر الایمان فی تحقیق الامن و شماره فی الدوله السعودیه دراسه عقديه،
تاریخیه... امنیه.